

Ve formě poněkud změněné vyšlo německé zpracování monografie prof. M. Stiebera „České státní smlouvy“, a sice jako 8. sešit sbírky *Forschungen zur inneren Geschichte Österreichs*, redigované prof. Alfonsem Dopschem.

Poněvadž v časopise tomto (roč. XI., str. 467—477) uveřejněna byla dosti obšírná recenze tohoto díla, přestaneme jen na stručném referátě o zpracování německém. Kniha německá vyniká formou rozhodně nad vydání české. Kdežto ve vydání českém přerušován je na mnohých místech výklad citováním výňatků ze smluv, na něž se autor odvolává, jsou ve vydání německém takové citáty odkázány správně do poznámek pod čarou, čímž výklad nad čarou značně získává. Kromě toho odpadají ve zpracování německém některé výtky, jež spisovateli podepsaným recenzentem věcně byly činěny. Některé výtky a pokyny autor nechal však bez povšimnutí. Tak opakuje v úvodní části, že nejstarší mezinárodní smlouvy italské zakládají se na autonomii městských obcí, jež se počala vyvíjeti ve XII. stol. Zatím však byl upozorněn, že Benátky uzavírají rozličné mezinárodní smlouvy již ve stol. IX. a X. (Sborník věd práv. a stát. XI., 468). Autorovi bylo také vytýkáno, že část jednající o uzavírání smluv králem k radě a se svolením knížat a pánů, hlavně nejvyšších zemských úředníků a ve stol. XV. už také za souhlasu sněmu, nenáleží do kapitoly druhé (Podmínky uzavírání smluv), nýbrž do kapitoly první (Subjekty smluv). Nebželoť tu o nějakou materiální podmínku, nýbrž vlastně o subjekty smlouvy (vedle krále vystupuje ve starém dualistickém státě ještě druhý spoludržitel státní moci). Také tuto výtku spisovatel ignoroval. Bylo by vůbec bývalo na místě, aby se autor v předmluvě k německému vydání aspoň stručně byl zmínil o poměru německého zpracování k českému originálu.

Místo stručných regist, jak byly uveřejněny na konci zpracování českého, obsahuje dílo německé pouhý seznam smluv, jichž autor použil. Jest jich o 9 více než ve vydání českém.

Karel Kadlec.

Politické hospodářství.

F. W. Taussig, Principles of Economics (Nový York 1911, I. díl 547 str., II. díl 573 str.)

System Taussigův není psán proto, aby tu spisovatel názory své uvedl ve vědeckou soustavu a celým učeným aparátem obhájil je proti hlediskům protivným a případným námitkám. Účel je skromnější: jde o to uvést adepta vědy národohospodářské do všech hlavních problémů této vědy a podati mu hlavní základy. Není psána jako obvyklé učebnice, nevyhýbá se i nesnadnějším úvahám a předpokládá čtenáře zralého, logicky myslícího. Ale přes to, že jdou výklady T-ovy všude do hloubky, přece plynou lehce, a čtenář nevěda dává se unášet jich proudem, kam spisovatel chce. V této přístupnosti na jedné a hloubce výkladů na druhé straně vidím hlavní přednost mistrné knihy T-ovy. V té příčině liší se ona prospěšně jak od

důkladných, avšak těžko záživných systémů německých (na př. Philippovichova), tak zase i od spisů francouzských, které bývají svižně a zajímavě psány, avšak ulpívají přece namnoze na povrchu. T-ova kniha slučuje obě přednosti, a praví-li spisovatel v úvodě, že se snažil co nejvíce býti jasným (I have done my best to be clear), sluší mu vzdáti chválu, že se mu to podařilo v plné míře.

Snahou o přístupnost výkladů je určena též dispozice celého díla. Výklady dogmatické a methodologické jsou vynechány, rovněž kontroversy se zastanci jiných mínění, a výklady vlastní nejsou přísně systematicky uspořádány, nýbrž proplétají se v nich části theoretické, hospodářskopolitické i finanční, jak toho právě z ohledu na lehkou přístupnost bylo třeba. Nehledíme-li k tomuto vzájemnému se proplétání, můžeme z hruba říci, že theorii je věnováno hlavně prvních pět knih, a to v pořádku, jaký bývá obvyklý (I. kniha: Organizace výroby, II. kniha: Hodnota a směna, III. Peníze a mechanism směn, IV. Mezinárodní obchod, V. Distribuce statků), národohospodářské nebo lépe sociální politice hlavně knihy VI. (Problémy práce se týkající) a VII. (Problémy týkající se hospodářské organizace), kdežto kniha VIII. zabývá se zdaněním. Jak praví T. v předmluvě, zdanění souvisí tak těsně s ekonomikou, že se mu zdálo potřebným, pojmuti i je do jisté míry v okruh pozorování; naproti tomu byly veřejné finance v užším smyslu, jichž problémy jsou stejně politické jako jsou ekonomické, nechány stranou.

Podati obsah celého díla, i sebe stručněji, vedlo by příliš daleko. Omezím se tudíž jen na to, abych vytkl, jaké stanovisko zaujímá T. jednak co do celkové jeho pojaty národohospodářské theorie, jednak v nejdůležitějších otázkách její. V prvním ohledu zaujímá T. stanovisko střední, asi podobné jako Marshall v Anglii. Přijímáť sice na jedné straně zajištěné poznatky novější vědy (tak zvláště jsou výklady jeho založeny všude na zákonu hraničního užitku), na druhé však je dalek všeho radikalismu v odmítání starých nauk, naopak hledí je, pokud možno, uvésti v soulad s novějšími názory. Jeho střední stanovisko jeví se též v tom, že plně uznává význam abstraktních úvah v theorii národohospodářské; avšak na druhé straně přihlíží též plně ke skutečným poměrům a nesnaží se věci zjednodušiti více, než je třeba.

V jednotlivostech projevuje se toto střední stanovisko Taussigovo zvláště v jeho theorii hodnotné a cenové. Jak již řečeno, T. přijímá zákon hraničního užitku a na něm zakládá svou theorii hodnotnou. Také výše cen řídí se tam, kde nabídka je omezena anebo kde výnosy jsou konstantní, hraničním užítkem nebo vlastně závisí na hodnocení krajního kupce, což není totéž. Avšak tam, kde náklady nejsou konstantní, nýbrž stoupají nebo klesají s množstvím výroby, působí na ceny jak hraničný užitek na straně poptávky, tak výše nákladů na straně nabídky neboli oba nože nůžek — T. používá zde téhož obrazu jako Marshall — tu řežou. Je to známá kontroversa mezi rakouskými a anglickými ekonomisty. Angličtí ekonomisté (na př. Marshall, Edgeworth) uvádějí jake faktor spoluurčující ceny námahu spojenou s výrobou (disutility), rakouská škola neuznává

náklady jakožto samostatný faktor, ježto hodnota nákladů, statků vyššího řádu, je sama určována hodnotou výrobků, statků nižšího řádu, nebo uznává námahu jako spoluurčující faktor jen ve velmi nepatrné míře. Velmi pregnantně jsou obojí stanoviska vystižena v kontroverze mezi Edgeworthem a Böhm-Bawerkem ve IV. ročníku *Economic Journal* (On the Ultimate Standard of Value), na niž tuto jinak poukazují.

Za to v theorii distribuční je vliv Böhm-Bawerkův velmi patrný. Výše úroku nezávisí na množství peněz, nýbrž příčinu úroku sluší hledati v tom, že větší okliky výrobní jsou účinnější, a výši jeho určuje krajní t. j. nejméně účinné upotřebení kapitálu (slova kapitál užívá T. všude ve smyslu výrobního kapitálu, Clarkovo pojetí kapitálu — viz můj referát v XII. roč. tohoto časopisu — zcela odmítá). Od Böhm-Bawerka liší se však T. tím, že rozpakuje se uznati jako všeobecný zákon, že by i v průběhu dlouhé a dlouhé doby větší okliky výrobní musely býti vždy účinnější, třebaž v míře stále klesající; neboť to závisí na vynálezech, o nichž se však nedá nic určitého předpovídati (viz II. str. 12). Je to však celkem podružnější otázka. Také v otázce, co určuje všeobecnou výši mezd, stojí T. na podobném stanovisku jako Böhm-Bawerk a sám stanovisko to podrobně propracoval ve svém spise „Wages and Capital“. Je známo, že Böhm-Bawerk a vedle něho právě i Taussig rehabilitovali do jisté míry starou theorii o mezdním fondu, avšak v docela jiném smyslu, než byla původně myšlena, že totiž na celkovém množství statků závisí ona oklika výrobní, kterou lze ještě provést, a tudíž i celková výše všech důchodů. Mzdy tvoří pak jen část celkového důchodu, a to část, jež zbývá po srážce důchodů z kapitálu ve výši dříve naznačené. T. sám vyjadřuje krátce theorii všeobecných mezd slovy: mzdy určuje hraničný výsledek (výrobek) práce, diskontovaný na přítomnost („wages are determined by the discounted marginal product of labor“). Výslovně obrací se T. (II. str. 197) proti učení — zastávanému mimo jiné Clarkem (viz můj dříve zmíněný referát) —, že jak práce tak kapitál přispívají určitým dílem k celkovému výrobku, a že tento specifický výsledek práce určuje výši mezd; praví, že výrobky jsou společným výsledkem kapitálu a práce a obojí nedá se dělit. Při podnikatelských ziskách (Business Profits) působí tytéž síly jako při mzdách. Ukazuje se sice často k analogii mezi rentou a podnikatelským ziskem (Walker). Vskutku někteří podnikatelé jsou schopnější, a jejich větší výnos je analogický rentě. To se týká však jen rozdílů mezi podnikatelskými zisky, nižší zisky však jsou určovány podobně jako obyčejné mzdy. Na str. 184 a násl. obrací se proti těm, kdož dělí podnikatelský zisk ve mzdu z práce podnikatelovy a v zisky podnikatelské v užším smyslu vznikající z pokroků výroby ap. (Clark). Praví, že rozdíl ten je umělý, neboť i vedení zavedených již podniků vyžaduje těchže schopností. Také risikovou theorii (na př. Hawley) T. zavrhuje. Velmi pozoruhodny jsou vývody Taussigovy v kap. 46 „Povaha a definice kapitálu“. V obchodním životě nerozlišuje se z pravidla mezi úroky, rentou a monopolovými zisky a také někteří novější theoretikové rozdílů toho neuznávají. Oni nazývají všechny tyto důchody úroky nebo rentou, podle toho, s jakého stanoviska hledí,

a všechno takové vlastnictví kapitálem. Dle T. je tu rozhodnou otázkou, zda je soutěž účinnou co do kapitálu a zda z pravidla z investic kapitálu plynou na základě soutěže normální zisky? T. zodpovídá otázku tu kladně, neboť jestliže někde výnosy jsou větší, vyrábí se více příslušných statků a výnosy klesnou. „V této pravděpodobnosti sluší hledati hlavní důvod pro rozlišování mezi kapitálem a půdou, úroky a rentou, zisky při soutěži a zisky monopolovými.“

Pokud se mezinárodní tržby týče, přidržuje se T. klasické theorie, nepřihlížeje dosti k námitkám, které se proti ní činí (na př. v referátu Wieserově na valné hromadě spolku pro sociální politiku ve Vídni 1908). Tak jmenovitě přijímá učení, že tam, kde vývoz je trvale nižší než dovoz, odplývá kov, následkem toho však klesají ceny a důchody a vývoz stoupá, až nastane rovnováha mezi dovozem a vývozem. Oproti spisovatelům, kteří nad touto teorií pokrčují rameny, tvrdí s důrazem, že bez této theorie nelze vysvětliti fakta, zvláště fakt, že hodnota vývozu a dovozu se sobě přizpůsobuje, dále rozdíl v kupní síle peněz a ve výši důchodů v různých zemích. Pokud se těchto týče, praví T. výslovně, že příčinu určující všeobecnou výši peněžních důchodů a mezd v určité zemi sluší hledat v průmyslech vyvážejících. Rovnováha mezi dovozem a vývozem, o níž bylo mluveno, může nastati dříve nebo později. Ona nastane poměrně pozdě, jestliže poptávka země s nižšími důchody po výrobcích druhé je silná, naproti tomu země ta sama vyváží výrobky, jichž odbyt v druhé zemi zvýší se značněji teprve při silnějším snížení ceny. Tu země první bude míti — má-li nastati rovnováha — poměrně nízké ceny, nízké peněžní mzdy i důchody.

Také vývody T-ovy o zdanění, ač stručné, jsou velmi pozoruhodné, zvláště jeho stanovisko k otázce, zda a do jaké míry mají větší důchody býti zdaněny více než menší, fundované více než důchody z práce. T. obrací se proti různým frásím, kterými se obyčejně vyšší zdanění důchodů větších a fundovaných odůvodňuje (zdanění dle hospodářské způsobilosti, aby obět byla pro všechny stejně citelnou). Řčení ta jsou způsobila spíše zatemnění vlastní důvod t. j. že velké nerovnosti v důchodech a velké důchody z majetku jsou pocítovány do jisté míry jako sociální nespravedlnost. Otázkou je jen, zda nejsou tu jiné lepší cesty, jimiž lze dospěti k podobnému výsledku, a zda netrpí zdaněním takovým akumulace kapitálu. T. odpovídá, že při mírném zdanění tomu tak není. Z jednotlivostí upozornil bych ještě na vývody T-ovy o přesunování daně domovní. T. dospívá tu v svých jasných a přesvědčivých výkladech k témuž stanovisku, na jakém stojí prof. Wieser a které podařilo se mi verifikovat srovnáním poměrů pražských a vratslavských.

Mohl jsem zde podati jen třesť některých důležitějších vývodů T-ových. Názory ty neměly by arci o sobě toho významu, kdyby nebyly podány způsobem tak poutavým a odůvodněny tak duchaplně, jako je tomu u T-a. To nelze arci v krátkém referátě znázorniti, nýbrž lze seznati jen četbou knihy samé, která může býti co nejvšeleji doporučena všem, kdož se o problémy národohospodářské zajímají a anglicky znají.

Mdh.